

Zevende Wibautlezing door Geert Mak

Honderd jaar na Koudekerke

Op vrijdag 15 februari 2002 hield schrijver Geert Mak op het Jubileumfestival van het Centrum voor Lokaal Bestuur in Arnhem de Zevende Wibautlezing.

Hieronder volgt de tekst van zijn toespraak.

De Wibautlezing is een initiatief van het Centrum voor Lokaal Bestuur van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid. Aan het slot van dit artikel treft u een overzicht aan van de eerdere Wibautlezingen.

© *Centrum voor Lokaal Bestuur, Postbus 1310, 1000 BH Amsterdam*

Dames en heren,

Op deze kille februariavond wil ik u meenemen naar de meimaand, naar een bloeiende eerste meidag, zo'n honderd jaar geleden, op het Zeeuwse eiland Walcheren. Deze eerste mei viel op een zondag, en de SDAP-afdeling Middelburg had besloten om die te vieren met een grote wandeling in de vroege ochtend, via Koudekerke naar Vlissingen, en dan weer terug.

In die tijd bestond het plaatselijke sociaal-democratische 'netwerk' uit, onder andere, de volgende personen: F.P. Oudens, stationschef van Arnemuiden, Christiaan Cornelissen, leraar op de kweekschool voor onderwijzers en wetenschappelijk socialist, een zekere Mullié, een arbeider op een meelfabriek die alleen maar las, en, niet te vergeten, de deftige zusjes Berdenis van Berlecom, waarvan Marie het koor van arbeidersmeisjes dirigeerde en Mathilde de zaterdagse leesclub leidde, samen met haar man, de houthandelaar Floor Wibaut.

Bij Koudekerke kwam het gezelschap langs de schitterende buitenplaats van Graaf van Lynden, 'Terhoge'. 'Er staan daar stenen banken op een bekoorlijk plekje' - ik citeer nu uit Wibauts memoires - 'bij het grote gazon, toen bezaaid met primula's en omlijst door hoge bomen in lentetooi. Het was geen afspraak, maar ik moest voor de afdeling spreken. Ik ging op een stenen bank staan. Ik kwam onder de invloed van de heerlijke mei-ochtend, het mooie landschap en heb, naar al mijn toehoorders mij verzekerden, aangrijpend gesproken. Op de hele verdere wandeling bleven de gesprekken in een hoge stemming. Ik heb aan die mei-ochtend nog dikwijls gedacht.'¹ Het was een van zijn mooiste herinneringen, schreef hij elders.

Waarover Wibaut toen precies gesproken heeft, ik weet het niet. Maar het zou me niets

verbazen als hij ook iets gezegd had over het belang de lokale politiek. Wibaut raakte namelijk in diezelfde periode begeistert van de gemeentepolitiek, omdat, zo meende hij, daar de kiemen lagen van een socialistische samenleving. In 1900 had het Internationale Socialistische Congres in Parijs de resolutie aangenomen, waarin het belang van de gemeente benadrukt werd als 'een politiek werktuig van grote kracht' voor het bereiken van een socialistische samenleving. Volgens deze resolutie hadden alle sociaal-democraten dan ook de plicht om al hun krachten te geven aan het instellen van gemeentelijke diensten op het gebied van 'vervoer, verlichting, watervoorziening, distributie van beweegkracht, baden, washuizen, gemeentelijke winkels, gemeentelijke bakkerijen, gemeentelijke bemoeiing met levensmiddelen, onderwijs, gezondheidsdienst, ziekenhuizen, verwarming, tehuizen voor arbeiders, kledingverzorging, gemeentelijke politie, gemeentewerken enzovoorts.'²

Het was dit gedachtegoed dat Wibaut rond 1905 tot het besluit bracht om zich geheel te gaan wijden aan de lokale politiek. En hij vocht voor zijn idealen, als wethouder in Amsterdam, tot aan de gemeentelijke badhuizen en de gemeentelijke bemoeiing met de levensmiddelen toe.

Dames en heren,

We leven, een eeuw later, in andere tijden. De sociaal-democraten zijn bijna een decennium lang aan de macht geweest, maar de kiezers zijn allesbehalve vervuld van een 'hoge stemming'. Ook, en vooral, de traditionele, sociaal bewogen PvdA-kiezers. Ik moet nu, op deze feestelijke gelegenheid, een paar vervelende dingen zeggen, juist in dit gezelschap. De zelfvoldaanheid die de diverse Paarse verkiezingscampagnes uitstralen vervult me met een diepe weerzin, en ik ben waarachtig niet de enige. Wibaut is nostalgie geworden. Het is geen voorjaar meer voor de sociaal-democratie, maar winter.

Tien jaar lang is het in kringen van overheid en semi-overheid mode geweest om te praten over: 'eindproduct' en: 'afrekenen op resultaat'. PvdA-politici en bestuurders deden daar volop aan mee. Dat betekent dat die groffe meetlat nu ook op hen zelf mag worden toegepast. Wat is dan het 'eindproduct' van Paars? Ik geef een paar voorbeelden.

Er wordt op dit moment in Nederland door het falen van Paars veel pijn geleden. Weet u dat wel? Gewoon pure, fysieke pijn, veel meer pijn dan tien jaar geleden, veel meer pijn dan in omliggende landen. Pijn. Na tien jaar Paars onder een hoogconjunctuur. Als u ooit op een wachtlijst voor een ziekenhuis heeft gestaan weet u waar ik het over heb.

Ondanks de hoogconjunctuur is, zoals we allen weten, het geoliede vervoerssysteem van Nederland ernstig verstoord geraakt, met alle sociale en economische gevolgen van dien. Het spoor is op lichtzinnige wijze opgesplitst, de taxi's zijn overgeleverd aan de zogenaamde vrije krachten van de markt, de gevolgen van dit wanbeleid maken we allemaal dagelijks aan den lijve mee. Stationschef Oudens zou zich in zijn graf omdraaien.

Ondanks de hoogconjunctuur zijn ook de inkomensverschillen groter geworden. Er is

een toenemende kloof tussen gevestigden en buitenstaanders, in de economie, in de samenleving, tussen de generaties. Terwijl de ene helft van Nederland drie keer per jaar met vakantie gaat, moet een Turkse vrouw in de Amsterdamse Akbarstraat 's ochtends om half zes in de rij gaan staan, wil ze een kans maken om die dag door de Turkse sociale raadsman met haar papieren te worden geholpen. De deftige zusters Van Berlecom zouden er geen goed woord voor over hebben.

Datzelfde geldt ook voor die andere zwakke groep: de jeugd. Jarenlang werd in het onderwijs door sociaal-democratische bewindslieden het ene na het andere sjabloon op een werkelijkheid gedrukt die daar absoluut niet bij paste. Naar geluiden uit het veld werd niet geluisterd. Nu wordt het falen van het Studiehuis-experiment erkend, nu begint ook tot de top door te dringen dat die gefuseerde massa-scholen misschien toch niet zo werkbaar zijn, maar ondertussen zijn duizenden goede sociaal-democratische schoolmeesters door de sociaal-democratische doctorandussen de WAO in gejaagd. De Middelburgse kweekschoolleerling Cornelissen zou ploffen van woede.

Ik zeg dit alles niet om u boos of verdrietig te maken, en ook niet om uw tegenwerpingen op te roepen. Ik weet het, dit is grotendeels overheidsbeleid, en ik twijfel er niet aan, of op lokaal niveau doet u wat u kunt. Ik weet ook dat er heel veel wél goed is gegaan, en dat er, dankzij de PvdA, ook veel ellende is voorkomen. 'Je moet niet in je eigen voet schieten,' hoor ik sommigen zeggen. Maar toch: wat ik u nu vertel hoort u overal, zodra u de intieme PvdA-coterie verlaat. Sluit uw oren eens niet, praat er eens niet overheen. De mensen zijn boos. Er hangt een bruin gevoel van malaise over de reguliere politiek. En er is van alles op tilt, alleen weet ik niet wat.

Electoraal uit deze situatie zich op drie manieren: in jeugd, die in de partijpolitiek geen enkele toekomst meer ziet, in de opkomst van een bepaalde wildemansgroep, en in een totaal gebrek aan betrokkenheid bij de rest van de kiezers. De politiek wordt geconsumeerd, zoals al het andere.

De wildemansgroep zit sinds vorige week in de problemen, maar dat doet niets af aan het verbijsterende succes dat dit gezelschap aanvankelijk in de polls behaalde. Dat blijft te denken geven. In politieke kringen blijft het probleem daartoe beperkt: tot de zorg om zetels. En, wellicht, tot een paar zondebokken die de woestijn in moeten. Voor de rest blijft iedereen de polonaise dansen. Zo leidt de aard van de verkiezingscampagne stelselmatig de discussie af van de vraag waarom het werkelijk zou moeten gaan: wat ging er mis. Toch is dat, achter alle verkiezingsrumoer, de kernvraag die elke eerlijke sociaal-democraat zich in deze tijd moet stellen.

Wat ging er mis? Allereerst: het gaat mij niet om, zoals dat in uw jargon zo mooi heet, 'de poppetjes', om persoonlijk succes en persoonlijk falen van bepaalde politici. Met die manier van denken, die ook razend populair is in de Haagse journalistiek, komen we geen stap verder. Het gaat hier om het uitkristalliseren van ontwikkelingen die al veel langer gaande zijn, om een ijsberg die allang rondrijft, en die nu steeds verder boven water komt. Het gaat hier bovendien om een verwarring en een ambivalentie die ook bij mijzelf leeft, en bij veel andere kiezers.

Laten we beginnen met de klassieke kwaal van de sociaal-democratie, die altijd een rol speelt, maar die de laatste jaren het Poldermodel wel heel erg heeft gedomineerd: de sterke controledrift. Sociaal-democraten willen verandering, ze willen revolutie, maar ze willen tegelijk alles in de hand houden. Het zijn in wezen typische 19^e-eeuwers, planners die de samenleving willen breken en maken. Dat is altijd al zo geweest, al in de tijd van Wibaut, en die neiging kunnen ze maar moeilijk loslaten. Het Studiehuis, en het onderwijsbeleid in zijn algemeenheid, zijn daar duidelijke voorbeelden van.

Wibauts meitoespraak van honderd jaar geleden was echter ook bevlogen, en juist die combinatie van orde en bevlogenheid maakte de sociaal-democratische beweging voor tallozen zo aantrekkelijk. Dat is allemaal voorbij. Iemand kan terecht zeggen: ja, wat wil je, het was in de tijd van Wibaut veel simpeler om te besturen. De normen waren helder, de lijnen waren duidelijk, de samenleving was overzichtelijk, veel was nog van een jaloersmakende eenvoud. Nu, een eeuw later, is het besturen van een gemeente, een stad of een departement een zeer gecompliceerde bezigheid. Het is een kwestie van permanent improviseren, een soort wildwaterkanoën van de ene stroomversnelling naar de andere, werk voor professionals en semi-professionals. Dat is allemaal waar, en als Floor Wibaut een week lang op de stoel van zijn achterkleinkind Duco Stadig zou mogen zitten, zou hij smeken om te worden teruggeschoten naar zijn eigen tijd. Wibaut had gemakkelijk praten, op dat tuinhok bij Koudekerke.

Alleen: goed besturen is ook nu nog meer dan enkel dansen op de hoogconjunctuur, hoe professioneel ook. Zonder dieper liggende visies en idealen wordt dat improviseren al snel rondzwemmen. En dat voelen de mensen. Ze voelen die leegte heel goed, ze voelen dat er weinig of niets meer is waarmee ze zich kunnen identificeren.

Veel sociaal-democratische bestuurders hebben daarbij de laatste jaren geworsteld - sommigen hebben misschien ook gezweefd - tussen twee strijdige wereldbeelden. Aan de ene kant leefde bij velen nog altijd de klassieke sociaal-democratische illusie van maakbaarheid - je zag dat bijvoorbeeld ten aanzien van het onderwijs en de veiligheid -, aan de andere kant leefde - vaak bij dezelfde bestuurders - een totale ontkenning van die maakbaarheid. Steeds meer oplossingen werden gezocht bij de zogenaamde vrije markt. Sommige onderwijswethouders hoorde ik over leerlingen praten in termen van 'cliënten' en ergens ook van 'eindproduct'. Eén gemeente, Tilburg, ontkende zelfs iedere specifieke overheidsfunctie en noemde zichzelf 'BV'. Met visie en idealen hadden dit soort gekkigheden niet veel te maken, men overschreeuwde de problemen alleen maar, en, opnieuw, dat voelen de mensen.

Maar er is meer. Naast de gecompliceerdheid van het moderne bestuur en de spanning tussen markt en maakbaarheid is er een derde fenomeen dat de sociaal-democratie op dit moment parten speelt: het Berlusconiïsme. Anders gezegd: de toenemende vlucht van de weerbarstige werkelijkheid naar het theater. George W. Bush, Silvio Berlusconi en Pim Fortuyn hebben één ding gemeen: het zijn voortreffelijke acteurs, kampioenen in het versnijden van gecompliceerde vraagstukken tot zingende one-liners. En ze krijgen steeds meer navolgers, ook binnen de PvdA. 'De as van het kwaad' 'zero tolerance' 'veiligheid en vuiligheid', 'de tucht van de markt' het zijn allemaal

instantpotjes uit dezelfde keuken. Wat de zaak nog onrustbarender maakt, is het intense zwijgen waarmee dit verschijnsel wordt begroet. Wie is hier gek geworden, denk je soms als eenvoudige kiezer. En dat denk je vooral, omdat je eigen politici, je eigen opinieleiders, zelf ook met stomheid lijken te zijn geslagen.

Hoe komt dat, die matheid, dat bruine gevoel? Ik denk dat het veel te maken heeft met de ingewikkelde fase waarin we, historisch gezien, zitten. We maken de staart mee van de ontzuiling, zonder dat er nieuwe, heldere vormen voor in de plaats zijn gekomen. We moeten leven en werken in steden die, door de instroom van grote groepen immigranten, snel van karakter veranderen - met alle spanningen die daarbij horen. We hebben te maken met problemen die ver uitgaan boven de bekende vierjaar grens van de doorsnee politicus, processen die generaties kunnen duren. We leven, denk ik wel eens, in de slotfase van de Verlichting, in de nadagen van de achttiende-eeuwse droom van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, waarvan Floor Wibaut en de zijnen nog helemaal vervuld waren.

De utopie van de maakbaarheid van de samenleving hebben de sociaal-democraten achter zich gelaten, maar tegelijk is ook het optimisme over de mogelijkheden van de vrije markt de afgelopen jaren sterk afgenomen. Dat geeft gevoelens van onzekerheid en paniek, die overschreeuwd worden met bestuurlijke machopraat, overdekt worden met reorganisaties, omhuld worden met beleidsnota's. Maar dat alles neemt niet weg dat op een aantal terreinen een leemte is ontstaan tussen het publieke en het private domein, en dat noch de overheid, noch de vrije markt die effectief kunnen vullen.

Ooit werd die ruimte wel opgevuld, door de zuilen en het bijbehorende corporatisme. In zijn jongste bundel opstellen over de Nederlandse politiek betoogt de nestor van het bestuurlijke denken, Paul Kuypers, dat het - overigens terechte - wegvallen van het corporatisme een van de belangrijkste verschijnselen is in deze nieuwe tijd. Het corporatisme was namelijk, zo schrijft hij, in wezen een beschermingsconstructie. Bescherming, niet alleen voor bepaalde belangen, maar ook voor bepaalde waarden, functies en kwaliteiten van de samenleving. Met het wegvallen van dit stelsel kwamen die waarden en kwaliteiten ook op de tocht te staan. De breuk met de verzuiling reikt dus veel verder dan alleen het opruimen van een paar vermolmde barrières uit het verleden. Het raakt de basis van het hele publieke domein, zoals dat in de loop der tijden was gegroeid.³

Nu kennen alle moderne Europese landen een dergelijk probleem. In Nederland is die leemte echter nog vergroot door de neiging tot stilstaan of hollen, die kenmerkend is voor Nederlandse bestuurders. De nieuwe VU-hoogleraar James Kennedy heeft dat fenomeen gedetailleerd beschreven in zijn dissertatie over Nederland in de jaren zestig.⁴ Hoe kwam het dat een van de meest behoudende landen van West-Europa rond 1963, amper tien jaar later een van de meest liberale was? Kennedy verklaart dit merkwaardige verschijnsel uit een klassieke houding van Nederlandse bestuurders en regenten, die lang veranderingen tegenhouden, maar die perfect aanvoelen wanneer vernieuwingen niet meer zijn te keren, en dan soepel meebuigen met de storm.

Welnu, iets dergelijks heeft zich herhaald in de jaren negentig: Nederland, hét land van

de collectieve voorzieningen, liep, ondanks het rampzalige voorbeeld van Engeland, binnen tien jaar voorop als het ging om het terugtreden van de overheid. Terwijl andere Europese landen de nodige voorzichtigheid betrachtten en de kat uit de boom keken, holden de Nederlandse bestuurders vooruit en wilden dolgraag de braafsten van de klas zijn. Inclusief de nazaten van Floor Wibaut. En dat maakt dat de sombere voorspellingen uit de jaren tachtig van de toenmalige regeringscommissaris Herman Tjeenk Willink nu bezig zijn uit te komen: er is niet alleen een gebrek aan overheidstoezicht en controle, er is niet alleen een Volendam en een Enschede, er is vaak zelfs geen enkel idee meer hoe publieke belangen sowieso tot gelding kunnen worden gebracht.⁵

Daarbij komt nog een andere kwestie. Niet alleen het politieke territorium, ook het fysieke territorium van het bestuur is steeds minder duidelijk. Iedere Amsterdamse bestuurder weet exact bij welke lantarenpaal de gemeentegrens met Diemen ligt, hij wordt daar vaak genoeg mee geconfronteerd. Buiten die kring leven dergelijke grenzen echter nauwelijks meer. Kiezers wonen hier, werken daar, hebben een bestaan dat zelden meer correspondeert met welke gemeentegrens ook. Veel lokale politici klagen erover dat de nationale politiek het stemgedrag van de kiezer sterk beïnvloedt, ook bij lokale verkiezingen. Die klacht is begrijpelijk. Maar in wezen hebben die kiezers volkomen gelijk: het lokale bestaan wordt inderdaad op talloze terreinen bepaald door de nationale politiek, en niet meer door lokale politici.

Het gevolg hiervan is dat steeds meer mensen een veilige context missen, waarbinnen ze gebeurtenissen kunnen plaatsen. Misschien is dat wel de reden waarom het nationale politieke debat juist steeds meer lokale trekjes begint te vertonen. Nederland voert in wezen gemeentepolitiek. Het staat cultureel en economisch open naar de rest van de wereld, maar is politiek totaal in zichzelf gekeerd.

Het is bijvoorbeeld verbazingwekkend hoe weinig aandacht in de verkiezingsprogramma's besteed wordt aan Europa, hoewel op dat niveau de komende jaren historische beslissingen zullen worden genomen. Tekenend zijn de dorpse avonturen van de wildemannen Pim en Jan, die afgelopen week alle aandacht kregen. Over de keuze voor de Amerikaanse Joint Strike Fighter, een duizelingwekkende beslissing die vergaande consequenties zal hebben voor de relatie tussen Nederland en de rest van Europa, werd vrijwel met geen woord gerept. Het is een naïviteit die in de verte doet denken aan de Hollandse in-zichzelf-gekeerdheid van de jaren dertig. We zijn ver verwijderd van die meimorgen rond 1900, toen, geïnspireerd door Floor Wibaut, socialistisch Middelburg de hele wereld even in de zak stak.

Het baanbrekende boek van Paul Kuypers, dat ik al even aanhaalde, is geen gemakkelijke lectuur. Dat komt niet in de laatste plaats omdat hij begint met een fundamenteel onderzoek naar het denken van een aantal moderne filosofen over de verhouding tussen mens en gemeenschap. Het opvallende is dat al die denkers proberen beweging te krijgen in een aantal vastgeroeste grondbegrippen als 'politiek', 'burger', 'publiek' en 'bestuur'. En dat ze ook allemaal uitgaan van het feit dat de ruimte tussen de

moderne mens en de gemeenschap leeg is, gespleten, vol verwarring en vervreemding. De hedendaagse politiek beweegt zich in een verlaten landschap, zegt de ene auteur. De andere verwacht van de politiek alleen nog maar dat ze 'de sociale machinerie draaiende houdt'. Voor de rest opereert ze in een wereld waar haar voorstellingen hun geldigheid verloren hebben.⁶

Het probleem waarvoor we staan is dus, dat niet alleen de bestuursmethode van Wibaut achterhaald is, maar zijn hele manier van denken. Wibaut en de zijnen dachten in termen van actie en reactie, macht en tegenmacht, regering en oppositie. We weten nu dat de meeste maatschappelijke processen helemaal niet meer volgens dat simpele schema plaatsvinden, al hechten politiek en journalistiek er nog steeds sterk aan.

Wibaut en de zijnen dachten ook lineair, ze dachten enkel in termen van vooruitgang en verbetering. De rol van overheid en politiek daarin was helder, en hoefde alleen maar verbeterd en verstevigd te worden. In deze tijd is ook dat schema achterhaald. De invloed van de politiek op belangrijke bewegingen - informatisering, globalisering, mondiale geldstromen, mondiale migratie - is uiterst beperkt, zo niet afwezig. 'De politiek heeft te weinig gewicht om in de voorhoede van de nieuwe tijd mee te marcheren,' zo concludeert Kuypers. De opkomstprognoses onder jongeren bevestigen, helaas, dat beeld.

Hoe moet het dan wel? Ik zou dolgraag willen dat ik u vanavond tot slot net zo'n 'hoge stemming' kon bezorgen als Wibaut dat deed, honderd jaar geleden, op dat tuinhok bij Koudekerke. Dat zit er niet in. Ik denk dat we, wat dit betreft, nog in een allereerste fase zitten, de fase waarin we onze ogen openen voor de hedendaagse maatschappelijke realiteit om ons heen, waarin we, noodgedwongen, eindelijk in die donkere spiegel vol raadselen kijken. Maar we zullen veel opnieuw moeten uitdenken.

Er is één troost: iedere revival van een politieke stroming begint altijd op de grond. Ook hier. De sociaal-democratie is begonnen bij Troelstra, Tak, Wibaut en al die anderen, en altijd op lokaal niveau. Daar zullen ook nu de eerste nieuwe vormen gevonden worden, daar wordt de grootste urgentie gevoeld, daar kan men zich niet verstoppen, daar moeten de helderste keuzes gemaakt worden, zonodig zelfs tegen het regeringsbeleid in. Op lokaal niveau moet 'de sociale machinerie' blijven draaien, altijd, ondanks alle theorieën. Op lokaal niveau kunnen dingen begrijpelijk gemaakt worden, kunnen nieuwe verbanden worden gelegd, eerder dan waar ook. Op lokaal niveau zullen ook de hardste prioriteiten moeten worden gesteld, zonodig dwars door alle regelkluwens heen. Op lokaal niveau kunnen sociaal-democraten, eerder dan waar ook, laten zien dat ze ook nog lef hebben, dat ze ook nog bevlogen kunnen zijn.

Dat vereist durf, creativiteit en een boel non-conformisme, inderdaad, dezelfde eigenschappen die van Wibaut zo'n voortreffelijke bestuurder maakten. Eigenschappen die hopelijk ook binnen de huidige sociaal-democratie nog bestaan, en die niet helemaal zijn weggeschaafd in deze jaren van poldermodel en partijdiscipline. Want wat u nu, harder dan ooit nodig hebt, is Wibauts slimme eigenzinnigheid. Vooral in het lokale bestuur. Aan braverikken hebben we niks.

Maar dan kunt u wat meemaken. Het lokale is namelijk ook de eerste en meest

natuurlijke plek waar mensen weer een eigen context, een eigen overzicht kunnen hervinden. De territoriumgrenzen mogen zijn weggevaagd, dat betekent niet dat mensen hun behoefte aan een eigen 'thuis' hebben opgegeven. Integendeel. Overal zoeken mensen, uit zichzelf, de weg terug naar nieuwe lokale identiteiten - ik gebruik met opzet de meervoudsvorm. Nog nooit zijn er zoveel buurttradities nieuw leven ingeblazen, zoveel oude vormen teruggehaald.

De politiek kan daarbij aansluiten, kan ook, in al die anonieme stadsbuurten, meewerken aan het scheppen van nieuwe lokale identiteit - al zal dat in sommige buurten wellicht eerder een mediterrane identiteit zijn dan een Hollandse. En, bovenal, de lokale politiek kan en moet met een nieuwe blik kijken naar wat écht nodig is voor de 'sociale machinerie', en niet naar wat ergens ver weg bedacht en geconstrueerd is: vechten, en dan bedoel ik werkelijk vechten met alle nette en minder nette middelen, voor een goede naschoolse opvang in probleebuurt, voor kleinere scholen, voor meer technisch onderwijs voor de groepen die daaraan behoefte hebben, voor minder flauwekul en meer realiteit. Vechten ook voor teams in diezelfde buurten, die die Turkse sociale raadsman ontlasten, die bruggen vormen naar de immigrantengemeenschappen, zonodig dwars door alle bestaande structuren heen. Vechten voor artsen en verplegers in de buurt. Vechten voor betaalbare huisvesting voor jonge gezinnen. Vechten voor veiligheid. Vechten tegen discriminatie, domheid, rechteloosheid, het wegzakken in cynisme en carrièremakerij.

Alleen zo kan die leemte tussen het publieke en private domein heroverd worden.

We zullen de komende jaren veel opnieuw moeten uitdenken en uitvinden. Weinig blijft vanzelfsprekend. We zullen voor nare en leuke verrassingen komen te staan. We zullen ons, voor zover we dat al niet gedaan hebben, verder moeten losmaken van Wibaut en de Eerste Mei en de hele manier van denken die daarbij hoorde.

Maar een paar dingen mogen we nooit verraden: hun idealisme, hun sociale verantwoordelijkheidsgevoel, hun eigennut, hun dromen, hun warme hart.

Ik dank u wel.

Geert Mak

Noten

1. Dr. F.M. Wibaut, *Levensbouw, Memoires* (Amsterdam 1936), pp 107 e.v.
2. Idem, pp 248.
3. Paul Kuypers, *Rooksignalen, Opstellen over politiek en bestuur* (Amsterdam 2001),

pp 111 e.v.

4. James C. Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw, Nederland in de jaren zestig* (Meppel 1995).

5. Kuypers, pp 114.

6. Kuypers, pp 117.

De Wibautlezing is een initiatief van het Centrum voor Lokaal Bestuur van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid.

Hieronder treft u een overzicht aan van de eerder gehouden lezingen. De teksten zijn te vinden op onze website www.lokaalbestuur.nl. Klik publicaties aan, vervolgens Lokaal Bestuur en zoek dan in het betreffende nummer.

De Eerste Wibautlezing, getiteld '*De dreigende irrelevantie van de bestuurlijke vernieuwing*' werd gehouden door burgemeester Schelto Patijn van Amsterdam op 23 september 1995 en is gepubliceerd in Lokaal Bestuur jrg. 19, nr. 11, november 1995. De Tweede Wibautlezing over '*Willem Drees en de gemeentepolitiek*' werd gehouden door Hans Daalder, emeritus-hoogleraar in de wetenschap der politiek aan de Rijksuniversiteit Leiden, op 28 september 1996 en is afgedrukt in Lokaal Bestuur jrg. 20, n r. 11, november 1996.

De Derde Wibautlezing was getiteld '*Van stenograaf tot cyberpunk. Over de mensen die de sociaal-democratie en de moderne techniek op elkaar weten te betrekken*'. Zij werd gehouden door Walter Etty, penningmeester PvdA en vennoot Andersson Elffers Felix, op 27 september 1997 en is verschenen in Lokaal Bestuur jrg. 21, nr. 11, november 1997.

De Vierde Wibautlezing had als titel '*Een renaissance van het raadslid. Tussen corvee en coaching van burgerschap*'. Pieter Tops, hoogleraar bestuurskunde aan de Katholieke Universiteit Brabant hield haar op 10 oktober 1998. Deze lezing is gepubliceerd in Lokaal Bestuur jrg. 22, nr. 11, november 1998.

De Vijfde Wibautlezing, '*De betutteling voorbij. Lokaal bestuur in 2025*', was van Louis Tobback, burgemeester van Leuven en oud-minister van Binnenlandse Zaken. Zij verscheen in Lokaal Bestuur jrg. 23 nr. 12/jrg. 24 nr. 1, december 1999/januari 2000.

De Zesde Wibautlezing, '*De multiculturele stad als utopia of dystopia*' was van Godfried Engbersen, hoogleraar algemene sociologie aan de Erasmus Universiteit

Fout! Bladwijzer niet gedefin

Rotterdam. Zij is gepubliceerd in Lokaal Bestuur jrg. 24. nr. 11, november 2000.

F.M. Wibaut (1859-1936) geldt als een van de invloedrijkste sociaal-democraten van Nederland. Hij sloot zich in 1897 aan bij de drie jaar daarvoor opgerichte Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP). In 1905 werd Wibaut lid van het partijbestuur. Twee jaar later werd hij verkozen tot gemeenteraadslid in Amsterdam en tot lid van Provinciale Staten van Noord-Holland. Samen met de journalist-politicus P.L. Tak voerde hij de redactie van het in 1907 opgerichte sociaal-democratische maandblad De Gemeente, waarvan Lokaal Bestuur de voortzetting is. In 1914 werd Wibaut tot wethouder in Amsterdam gekozen, belast met levensmiddelenvoorziening, volkshuisvesting en arbeidszaken, later financiën, gemeentebedrijven en kunstzaken. Als gemeentebestuurder nam Wibaut een zeer invloedrijke positie in - hij werd wel 'De Machtige' genoemd. Volgens zijn biograaf G. Borrie liep als een rode draad door zijn optreden 'een groot vertrouwen in het gemeentelijk beheer als instrument van democratische bestuursopbouw.' In 1931 trok Wibaut zich terug uit het gemeentebestuur. Tot 1935, een jaar voor zijn dood, bleef hij lid van de Eerste Kamer, waarin hij sinds 1922 deel uitmaakte.

(Jan de Roos)